WPROWADZENIE

Różnorodność zainteresowań badawczych jest typową cechą współczesnej refleksji nad światem społecznym. Zbiór artykułów zawartych w niniejszym tomie, który powstał z potrzeby opisanego, zrozumienia i próby wyjaśnienia otaczającej rzeczywistości społecznej, dobrze oddaje tę własność socjologii. Autorami zamieszczonych w zbiorze tekstów są głównie młodzi naukowcy. Prezentowane w poszczególnych artykułach treści ujawniają ich wybory dokonywane w zakresie problematyki badawczej oraz ram teoretycznych i metodologicznych. Z powodu owej wielości proponowanych ujęć, wątków i obszarów badawczych tytuł niniejszego zbioru należało określić szeroko, aby pomieścić w nim analizy odnoszące się do różnych subświatów społecznych. Poszukując wspólnego mianownika dla różnorodnie konceptualizowanych studiów nad współczesną polską rzeczywistością społeczną uznano za zasadne skupienie się na przemianach, jakim podlega nasze społeczeństwo w ostatnim czasie, ich przejawach, przyczynach i konsekwencjach, których można i należy poszukiwać w różnych dziedzinach życia społecznego.

Szeroko rozumiana różnorodność jest w humanistyce zjawiskiem pozytywnym, pod warunkiem, że otwartość na heterogeniczność oraz wieloaspektowość nie oznacza rezygnacji z własnej tożsamości. Stąd w tytule zbioru znalazło się wskazanie podkreślające fakt, iż rozważania zawarte w artykułach punktem wyjścia czynią perspektywę socjologiczną.

Różnorodność, a więc budowanie opisu badanej rzeczywistości lub jej wybranych fragmentów z uwzględnieniem wielu perspektyw, wielu różnorodnych punktów widzenia jest wynikiem zróżnicowanych zainteresowań samych badaczy, stosowania przez nich odmiennych podejść do przedmiotu analizy oraz polimorficzności i złożoności zjawisk i procesów społecznych. Jest to również efekt dominującego dzisiaj modelu myślenia o społeczeństwie i człowieku, który wychodzi poza podziały poszczególnych dyscyplin humanistyki. W rezultacie linie demarkacyjne między poszczególnymi subdyscyplinami socjologicznymi czy socjologią a innymi naukami społecznymi mają coraz bardziej umowny charakter. Przeciwwstawienie sobie dwóch trendów – wąskiej specjalizacji oraz przekraczania ostrych granic między subdyscyplinami i dyscyplinami – nie jest w naszym przekonaniu opozycją. Nie jest bowiem niezbędne opowiadać się po którejś ze stron; jest to raczej sprawa wyboru, konsekwencja dopasowania badań do celów, jakie chce się osiągnąć, pochodna wstępnego rozpoznania opisywanych zjawisk społecznych lub ludzkich zachowań.

Nie ulega natomiast wątpliwości, że scharakteryzowany powyżej stan rzeczy utrudnia systematyzację konstrukcji teoretycznych oraz wątków podejmowanej problematyki badawczej. Nie było również proste nadanie struktury publikacji, która obejmuje zbiór refleksji nad dynamiczną polską rzeczywistością społeczną, i jej uporządkowanie w jednolitą, usystematyzowaną i opartą na wspólnych zasadach całość. Przygotowany zbiór studiów stanowi raczej szkic i przyczynek do uprawiania socjologii, w rozumieniu przyglądania się regularnościom mechanizmów powstawania określonych zjawisk towarzyszących zmianom niż wyjaśniania zmiany społecznej jako takiej.

Prezentowany Czytelnikom tom obejmuje 13 artykułów, które zostały uporządkowane w cztery części. Część pierwsza zatytułowana *Kapitał społeczny i więzi* dotyczy zagadnień mających już bogatą literaturę przedmiotu, ale autorki czterech tekstów składających się na ten fragment opracowania ujawniają mniej eksplorowane aspekty badań w tym obszarze. Wprowadzeniem do rozważań jest tekst Moniki Adamczyk pt. *Indywidualne zasoby kapitału społecznego jako element reprodukcji nierówności społecznych. Elementy teorii kapitału społecznego Pierre'a Bourdieu*, w którym, przypominając podstawowe kategorie teorii Bourdieu, autorka dowodzi tezy, że mimo postępującego pluralizmu społeczno-politycznego i rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, system edukacji szkolnej promuje osoby z wysokimi zasobami dziedzicznego kapitału społecznego, a ogranicza start uczniów o mniejszych zasobach. Podkreśla, że kapitał kulturowy jest jedną z podstawowych, ale często ukrytą barierą na drodze do awansu społecznego. Mariola Bieńko w artykule *Intymne oraz prywatne granice związku kobiety i mężczyzny*, koncentruje uwagę na procesie „tworzenia intymności” między kobietą i mężczyzną. Wskazując na trudności, na jakie napotykają badacze intymności, przekonuje, że zastosowanie podejścia jakościowego z mapowaniem wskaźników i rozkładu pojęć związanych ze zjawiskiem intymności, pozwala ujawnić różne strefy „praktykowania” intymności – w sferze emocjonalnej, seksualnej, cielesnej i duchowej. W tekście zatytułowanym *Rodzina jako sfera racjonalnych działań (wyborów) Polaków*, Lucyna Prorok, stosując ramy teorii racjonalnego wyboru G. Beckera, analizuje wybory Polaków w zakresie ich życia rodzinnego (dotyczące typu związku, decyzji prokreacyjnych) w kontekście rozwiązań stosowanych w polityce rodzinnej i szerzej w polityce społecznej. Dowodzi niewielkiego wpływu na te decyzje takich uwarunkowań zewnętrznych, wskazując jednocześnie na znaczące oddziaływanie na wybory w tym zakresie najbliższego nieformalnego otoczenia społecznego (rodziny, znajomych), postaw religijnych i czynników kulturowych (tradycji). Rozważania w tej części tomu zamyka artykuł Izabeli Kazimierzak-Kałużnej pt. *Wielodzieństwo po polsku – między nadzieją a poczuciem niemocy*, w którym autorka prezentuje wstępne wyniki badań nad rodzinami wielodzietnymi doświadczającymi deficytów materialnych. Zastosowane przez autorkę podejście jakościowe wykazało zróżnicowanie ocen matek z tych rodzin na temat ich sytuacji życiowej – od artykułowanej niemocy i braku poczucia sprawstwa do nadziei łączonej z przyszłością dzieci.

Druga część niniejszego opracowania zatytułowana *Konsekwencje transformacji – wybrane problemy i procesy*, na którą składają się cztery artykuły, zawiera rozważania nad trudną sytuacją młodzieży, głównie na rynku pracy, bezrobociem i ubóstwem oraz przekształceniami w środowisku wiejskim. Marta Komorska, w tekście pt. *Zmarginalizowana młodość. Przyczyny zjawiska i możliwości przeciwdziałania w województwie lubelskim*, zajmuje się wzrastającym zagrożeniem wykluczeniem społecznym dzieci i młodzieży w województwie lubelskim, prezentując przyczyny, skalę i cechy zjawiska, w tym problem zanikania tożsamości lokalnej i kurczenia się perspektyw rozwoju młodzieży w społeczności lokalnej. Autorka ujmuje zjawisko w kategoriach problemu społecznego, rozważając konieczność podjęcia działań dla ograniczania tych niekorzystnych zjawisk w ramach lokalnej polityki społecznej. Dwa inne teksty w tej części: Lucyny Motylowicz pt. *Studenci łódzkich uczelni o emocjach towarzyszących przejściu z systemu edukacji na rynek pracy* oraz Anny Żelaznej-Blicharz pt. *Bezrobocie w rodzinie i jego wpływ na problem dziedziczenia biedy*, dotyczą w szerokim ujęciu rynku pracy. Pierwszy z nich poświęcony jest psychologicznym aspektom tranzycji absolwentów uczelni do sfery zatrudnienia, koncentrując uwagę na emocjach doświadczanych przez ludzi młodych w takiej sytuacji. Walorem tego opracowania jest dodatkowo zastosowanie analizy dyskursu dla ujawnienia przeżyć, jakie są udziałem młodych ludzi w związku z wchodzeniem na rynek pracy. W drugim z tekstów zawarte są rozważania nad konsekwencjami braku pracy dla sytuacji materialnej jednostek i gospodarstw domowych, w niepokojącym kontekście dziedziczenia ubóstwa w rodzinach osób bezrobotnych. Krystyna Leśniak-Moczuk w artykule pt. *Wieś współczesna w tyglu przemian społeczno-ekonomicznych*, stosując perspektywę synchroniczną i diachroniczną diagnozuje zmiany układów lokalnych na wsi w kategoriach aktywności zawodowej, statusu materialnego, przemian społecznych i kulturowych.

Kolejna, trzecia część opracowania zatytułowana *Doświadczenie sportu przez współczesnych Polaków* dotyczy zagadnień należących do socjologii sportu. Autorzy czterech artykułów, które wypełniają ten fragment książki, podejmują problemy, które pokazują jak ewoluują sportowe zachowania Polaków definiowane przez uprawianie sportu i kibicowanie oraz w jakim kierunku zmierzają badania tej problematyki. Radosław Kossakowski w artykule pt. *Wielowymiarowa kultura „post-hooligańska”? W poszukiwaniu tożsamości ruchu kibicowskiego*, wypełnia lukę w badaniach nad piłką nożną i związanego z nią ruchu kibicowskiego, zjawisk, które uległy zasadniczym zmianom w ostatnim czasie w Polsce. Autor wykorzystując szeroko literaturę przedmiotu, proponuje przejście od dyskursu „chuligańskiego” w analizach kibiców piłkarskich w Polsce do ich wielowymiarowego traktowania – w kategoriach strukturalnych, rytualno-interakcyjnych, tożsamości grupowej i uspołecznienia, symboliczno-ideologicznych, performatywnych i obywatelskich. Z kolei Jakub Stempień w artykule pt. *Egalitaryzm sportu amatorskiego? Przykład polskiego ruchu biegowego*, zajmuje się

masowymi imprezami biegowymi, rozpowszechnionymi w zachodnich krajach wysoko rozwiniętych, a w ostatnich latach zyskujących popularność w Polsce. Analizuje to zjawisko w interesującej perspektywie – możliwości doświadczenia przez jednostkę siebie jako cząstki masy czy tłumu. Na podstawie badań własnych przedstawia rozwój polskiego ruchu biegowego i charakteryzuje polskich biegaczy-amatorów. Sport w życiu Polaków niepełnosprawnych jest tematem artykułu pt. *Ci wspaniali ludzie zmagają się z losem – niepełnosprawni sportowcy w krzywym zwierciadle życia społecznego*. Jego autor Jakub Niedbalski, przedstawia różne aspekty zjawiska: sytuację tej kategorii sportowców, ich postrzeganie przez ludzi zdrowych i w optyce mediów. Zdaniem autora, mimo ewolucji roli sportu w życiu niepełnosprawnych od rehabilitacji poprzez rekreację do sportu wyczynowego, nadal są oni traktowani jako swego rodzaju „odmieńcy”, a zjawisko, wpisuje się w szerszy problem marginalizacji społecznej osób niepełnosprawnych.

Dwa ostatnie teksty w tomie – *Zastosowanie metody Social Network Analysis w badaniach społecznych* i *Zjawisko prostytucji w praktyce badań jakościowych* – składają się na czwartą jego część poświęconą wybranym aspektom metodologicznym badań społecznych. W pierwszym Monika Sas-Tomeczyk prezentuje stosunkowo nową metodę – Social Network Analysis (SNA) – badania relacji społecznych tworzących się i funkcjonujących w ramach społeczeństwa sieciowego. Natomiast autorka drugiego artykułu Izabela Ślęzak ujawnia dylematy i trudności – metodologiczne, etyczne i praktyczne – w konceptualizowaniu i prowadzeniu badań w środowisku komercyjnych usług seksualnych.

Wyróżnione w zbiorze części łączy to, że ukazują na wybranych zagadnieniach cztery główne funkcje badawcze socjologii: opisowo-wyjaśniającą, analityczną, normatywną i socjotechniczną. Większość tekstów w zbiorze jest poparta wynikami badań, czyli zgromadzonym materiałem empirycznym, który pozwala wyciągnąć wnioski praktyczne służące polepszeniu sytuacji i warunków prawidłowego funkcjonowania społeczeństwa.

Jolanta Grotowska-Leder

Ewa Rokicka